

Vlada Republike Srbije

TIM
ZA SOCIJALNO UKLJUČIVANJE I
SMANJENJE SIROMAŠTVA

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

Posledice COVID-19 pandemije na prihode i potrošnju domaćinstava iz perspektive osetljivih grupa

Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva Vlade Republike Srbije realizovao je anketno istraživanje, u saradnji sa organizacijama civilnog društva i istraživačkom agencijom¹, o posledicama COVID-19 pandemije na prihode i potrošnju osetljivih grupa². U anketnom istraživanju učestvovalo je 2006 predstavnika/ca osetljivih grupa iz osam jedinica lokalne samouprave³ u Republici Srbiji i realizovano je u periodu **od jula do avgusta 2020. godine**. Građani/ke iz osetljivih grupa konsultovani su u vezi sa uočenim promenama tokom COVID-19 pandemije i očekivanim promenama u budućem tromesečnom periodu na strukturu prihoda i potrošnje u njihovom domaćinstvu. Pored toga, ispitanici/e su pitani/e o adekvatnosti preduzetih mera države tokom COVID-19 pandemije i proceni potrebnih mera ukoliko se epidemiološka kriza nastavi.

Finansijska sigurnost i materijalna davanja

Kod najvećeg broja ispitanika/ca, epidemija COVID-19 nije uticala na radnu aktivnost člana domaćinstva koji ostvaruje najveću zaradu tj. sve je ostalo isto kao i pre krize. Tamo gde je epidemija COVID-19 uticala na radnu aktivnost, u najvećem broju slučajeva se radi o smanjenju zarade. Uzimajući u obzir domaćinstva koja nisu pretrpela promene u zaposlenju člana s najvišim prihodima za vreme krize izazvane COVID-19 pandemijom, pripadnici/e svih osetljivih grupa (izuzev Roma/kinja, beskućnika/ca i migranata) su optimistične u pogledu zadržavanja trenutnog posla. Tako skoro 70% samohranih

---

¹ Omladinski savet Kruševac (Kruševac), Romski centar za demokratiju (Vranje), HelpNet (Beograd) i Ipsos (Beograd).

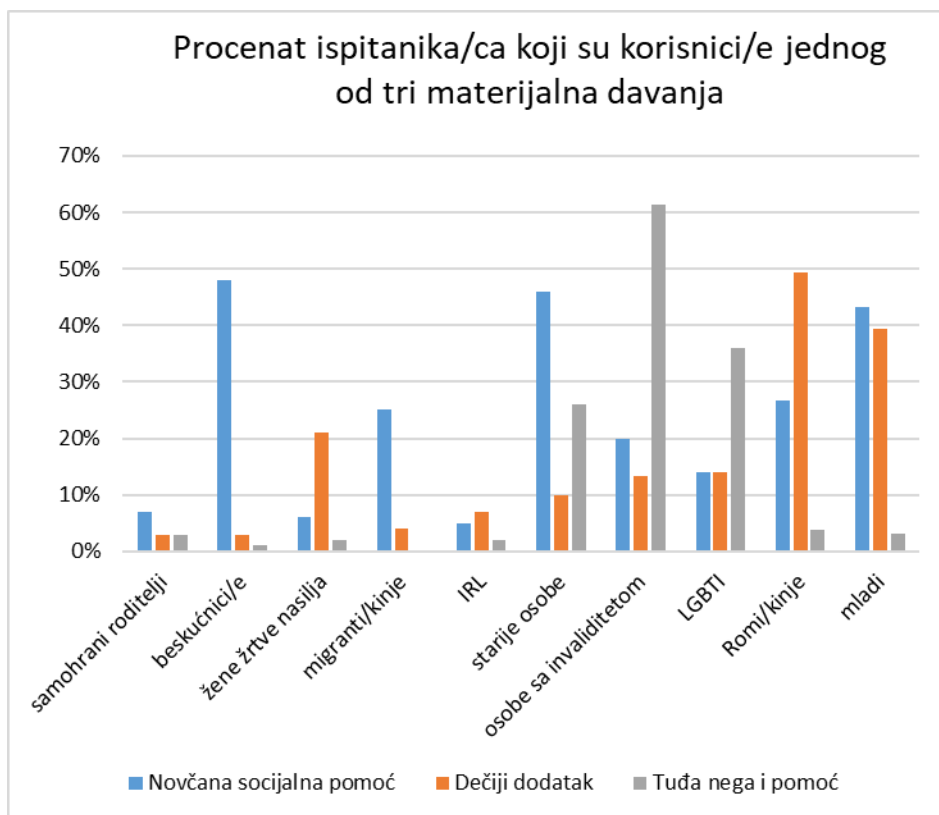
² Predstavnici/e osetljivih grupa koji/e su učestvovali/e u anketnom istraživanju su: 151 samohrani roditelj, 200 beskućnika/ca, 103 žene žrtve nasilja, 100 migranata/kinja, 100 interno raseljenih lica (IRL), 150 osoba sa invaliditetom, 200 starijih osoba, 100 osoba iz LGBTI populacije, 200 Roma i Romkinja, 202 mladih: štićenici/e Vaspitno-popravnog doma u Kruševcu; mlade osobe u sistemu hraniteljstva; štićenici Doma za decu "Jefimija" u Kruševcu i

dugoročno nezaposlene mlade osobe (NEET – Not in Education, Employment or Training, i primaoci novčane socijalne pomoći).

³ Raspodela ispitanih predstavnika/ca osetljivih grupa po JLS - Beograd, Novi Sad i Niš: samohrani roditelji, beskućnici/ce, žene žrtve nasilja, migranti/kinje, interno raseljena lica, osobe sa invaliditetom, starije osobe, LGBTI populacija; Šid: migranti; Kruševac i Trstenik: mladi; Vranje, Bujanovac i selo Pavlovac: Romi/kinje.

roditelja, 75% starijih osoba, 66% žena žrtava nasilja i više od polovine ispitanih osoba sa invaliditetom i mladih ima pozitivan stav po ovom pitanju.

Većina ispitanika/ca pripadnika/ca osetljivih grupa prima neku vrstu novčanog davanja od države. Primaoci novčane socijalne pomoći su u najvećoj meri starije osobe, beskućnici i mladi. Pravo na dečiji dodatak najzastupljeniji je kod romskih porodica (49%). Među ispitanicima/ama koji su osobe sa invaliditetom dominantno davanje je tuđa nega i pomoć. Značajan broj ispitanika/ca odgovorilo je da ne koristi pravo ni na jedno materijalno davanje sa republičkog nivoa (samohrani roditelji tako odgovaraju u 76% slučajeva, interno raseljena lica (IRL) u 77%, žene žrtve nasilja u 71%, migranti u 54% i beskućnici u 39%).

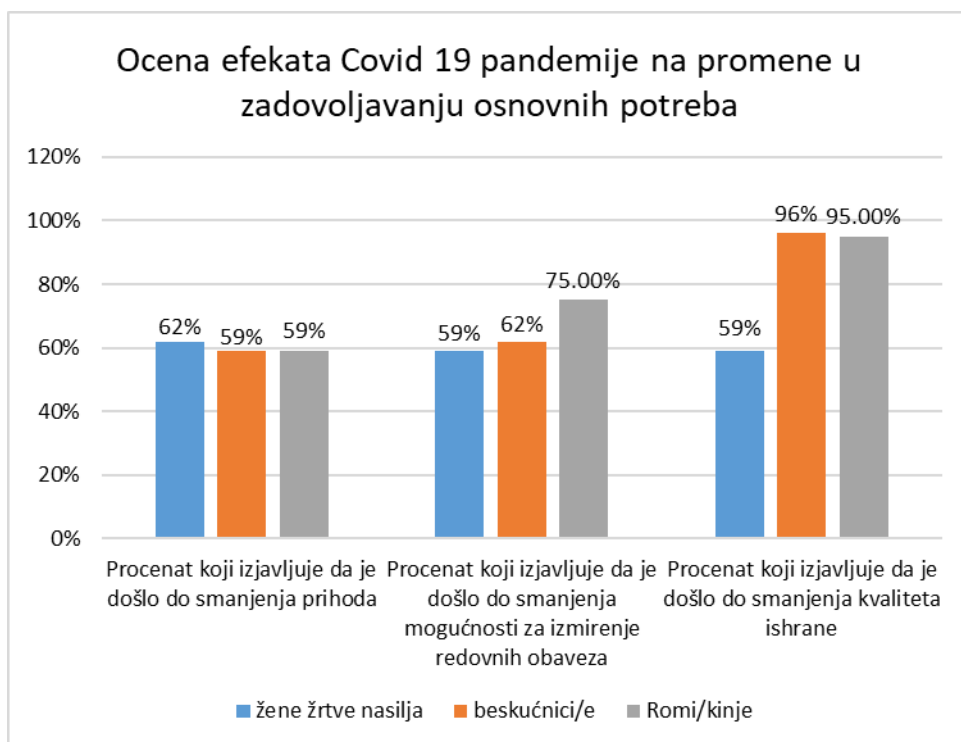
Izvor: Anketno istraživanje o posledicama COVID-19 pandemije na prihode i potrošnju domaćinstava iz perspektive osetljivih grupa, SIPRU, 2020.

Skoro polovina ispitanika među starijom populacijom i nešto više od polovine ispitanih osoba sa invaliditetom (62%) i LGBTI populacije (63,4%) smatra da je u stanju da pokrije iznenadni trošak u iznosu od 100 evra. Ipak, predstavnici/ce većine ispitanih osetljivih grupa (samohrani roditelji, žene žrtve nasilja, migranti, IRL, Romi/kinje, mladi i svi ispitanici/e beskućnici/e) izjavili su da njihovo domaćinstvo ne bi moglo da pokrije iznenadni trošak u iznosu od 100 evra. Finansijski najugroženiji su beskućnici, migranti i Romi/kinje, imajući u vidu da je sedam od deset beskućnika/ca i migranata/kinja, kao i osam od deset ispitanih Roma/kinja izjavilo da živi sa najviše 100 evra mesečno.

Efekat COVID-19 pandemije na struktura prihoda, potrošnje i pristup uslugama osetljivih grupa

Pripadnici/e svih osetljivih grupa jednoglasno su ocenili da je došlo do pogoršanja svih ispitanih aspekata životnog standarda. Zabrinutost zbog pogoršanja mogućnosti za prihodovanje, izmirenje redovnih obaveza i kvalitetnu ishranu, najizraženija je kod pripadnika/ca žena žrtava nasilja, beskućnika/ca i romske populacije. U većini domaćinstava svih osetljivih grupa došlo je do promene u strukturi potrošnje, tako da su se kupovale **samo osnovne namirnice ili jeftiniji proizvodi ili u najboljem slučaju manje količine**. Ovo su bile osnovne strategije preživljavanja osetljivih društvenih grupa tokom COVID-19 krize. Najveći udeo u potrošnji domaćinstva činili su prehrambeni proizvodi i piće.

Ispitanici/ce koji/e su starije osobe i osobe sa invaliditetom, istakli/e su promene u mogućnostima za pristup uslugama socijalne i zdravstvene zaštite, kao posledicu COVID-19 pandemije. Samohrani roditelji su adresirali promene u uslovima za obrazovanje dece. Većina ispitanika/ca iz svih osetljivih grupa istakla je zabrinutost za sopstvenu budućnost i budućnost porodice, kao i smanjenje poverenja da će se neko pobrinuti za njih i njihove porodice.

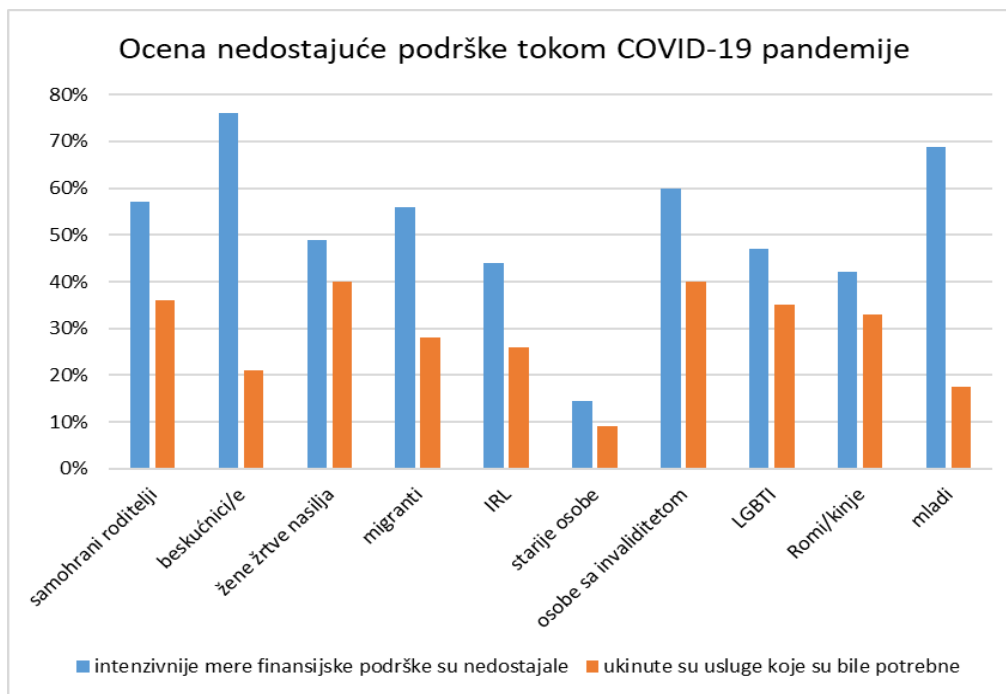
Izvor: Anketno istraživanje o posledicama COVID-19 pandemije na prihode i potrošnju domaćinstava iz perspektive osetljivih grupa, SIPRU, 2020.

Ocena efekata mera primenjenih od strane države tokom COVID-19 pandemije

Može se reći da pitanje o svrsishodnosti mera koje je država preduzela deli ispitanike/ce na dve grupe. S jedne strane su ispitanici/e koji/e mere smatraju opravdanim: žene žrtve nasilja (45%), mladi (41,6%), migranti (52%) i interno raseljena lica (59%). Nasuprot njima, više od polovine ispitanih LGBTI osoba (75%), osoba sa invaliditetom (66%), Roma i Romkinja (64,5%), samohranih roditelja (56%), starijih osoba (55%) i i beskućnika/ca (43%) navode da mere nisu bile adekvatne. Preostali ispitanici/e nisu bili sigurni kako da odgovore na ovo pitanje tj. opredelili/e su se za odgovor „ne znam“.

Finansijske mere (direktna jednokratna pomoć građanima/kama i privrednicima, socijalni transferi, moratorijum na kredite, itd) se doživljavaju kao najvažnije, a posebno su istaknute mere koje su omogućile zadržavanje radnog mesta. Kada je reč o davanjima u naturi, čini se da su paketi hrane i/ili vode najčešći vid u kome je pomoć u naturi realizovana. Ovaj vid pomoći tokom epidemije COVID-19 u najvećem procentu su dobijali beskućnici/e, migranti/kinje, interno raseljena lica, Romi/kinje ali i samohrani roditelji. Paketi sa higijenskim sredstvima takođe su predstavljali značajan oblik realizovane podrške u naturi, posebno među beskućnicima i migrantima. Na pitanje koje mere nisu bile adekvatne ili nisu bile dovoljno zastupljene, ističu se mere finansijske podrške i pristup potrebnim uslugama. Na pitanje ko im je najviše pomogao tokom COVID-19 pandemije, većina pripadnika/ca osetljivih grupa odgovara da se snalazila sama i/ili se oslanjala na podršku najbliže okoline (rođaka, prijatelja i komšija).

Kada je reč o nedostajućim uslugama podrške tokom COVID-19 pandemije, najugroženijim se čine žene žrtve nasilja i osobe sa invaliditetom koje čak u 40% slučajeva ocenjuju da je došlo do ukidanja potrebnih usluga. Smanjenje dostupnosti usluga imalo je značajan efekat i na samohrane roditelje, pripadnike/ce LGBTI populacije, kao i romsku populaciju.

Izvor: Anketno istraživanje o posledicama COVID-19 pandemije na prihode i potrošnju domaćinstava iz perspektive osetljivih grupa, SIPRU, 2020.

Pespektiva u slučaju nastavka COVID-19 pandemije

Ukoliko se zahtevi za socijalnim distanciranjem i ostalim preventivnim merama nastave i u narednom periodu, ispitanici/e većine osetljivih grupa izražavaju bojazan oko toga da li će moći da izmire sve redovne obaveze, obezbede adekvatnu ishranu, novac za kupovinu lekova i lečenje i ostvare pravo na usluge iz socijalne i zdravstvene zaštite.

Bojazan da li će moći da izmire redovne obaveze ima većina Roma/kinja, 7 od 10 žena žrtava nasilja i sedam od deset interno raseljenih lica, polovina mladih i migranata. Sumnju u mogućnost za obezbeđivanje adekvatne ishrane istakla je polovina ispitanih migranata/kinja i interno raseljenih lica. Posebna zabrinutost uočena je i u vezi sa mogućnostima za obezbeđivanje novca za lekove i redovno lečenje kod beskućnika/ca (87%), migranata/kinja (53%) i interno raseljenih lica (51%). O mogućnostima za efikasno ostvarivanje prava na usluge socijalne i zdravstvene zaštite brine većina LGBTI osoba, žena žrtava nasilja (60%), samohranih roditelja (61%) i interno-raseljenih lica (58%).

Kao najznačajnija podrška u slučaju nastavka COVID-19 pandemije u narednom periodu, izdvaja se finansijska pomoć (u smislu redovnosti socijalnih transfera i mogućnosti za ponovna jednokratna materijalna davanja), a prati je zadržavanje ili pronalaženje posla kod svih ispitivanih osetljivih grupa. Pored toga, osetljive grupe ističu važnost dostupnosti informacija o merama zaštite i procedurama za ostvarivanje prava i pristup uslugama zdravstvene i socijalne zaštite. Beskućnicima/ama je izuzetno značajna i pomoć u hrani, a starijim osobama psiho-socijalna podrška.

Preporuke za donosiocce odluka

Na nacionalnom nivou:

- Osigurati kontinuitet socijalnih transfera i kratkoročno proširiti obuhvat korisnika/ca novčane socijalne pomoći privremenim eliminisanjem kriterijuma koji nisu relevantni usled epidemiološke krize (propuštena zarada, zemljišni maksimum, nepokretnost u vlasništvu i sl) ili relaksiranjem postojećih kriterijuma (tromesečni prosek prihoda koji se uzima kao uslov za ostvarivanje prava na novčanu socijalnu pomoć, u uslovima krize ili ponovljene krize, mogao bi se relaksirati na jedan mesec);
- Omogućiti jednokratnu novčanu pomoć najugroženijim kategorijama stanovništva finansiranu sa nacionalnog nivoa, kao što je predviđeno Zakonom o socijalnoj zaštiti u situacijama u kojima dolazi do ugrožavanja životnog standarda značajnog broja lica (član 110. Zakona o socijalnoj zaštiti);
- Pratiti i evaluirati finansijsku situaciju svih korisnika/ca postojećih novčanih davanja u narednih 6 meseci i u skladu sa nalazima unaprediti nivo zaštite;
- Obezbediti kratkoročne mere finansijske podrške nezaposlenim licima, socijalno ugroženim radnicima i osobama angažovanim u neformalnoj ekonomiji koji ne ostvaruju ili ostvaruju manje prihode zbog COVID-19 pandemije.

Na lokalnom nivou:

- Mobilisati mreže organizacija civilnog društva (OCD) koja rade sa i za osetljive grupe, unaprediti i podsticati saradnju između njih i relevantnih institucija na nacionalnom i lokalnom nivou;

- Optimizovati rad lokalnih mehanizama (patronažne službe, mobilni timovi, personalni i lični asistenti i sl), koji bi se angažovali u neposrednoj pomoći specifičnim ranjivim grupama u vanrednim situacijama;
- Razviti/unaprediti Protokole za reagovanje u krizi na lokalnom nivou kako bi se unapredila brzina, kvalitet i efikasnost u pružanju usluga zdravstvene i socijalne zaštite.

U donatorskim organizacijama i institucijama:

- Organizovati kontinuiranu distribuciju paketa pomoći u vidu: prehrambenih i higijenskih proizvoda, sredstava za zaštitu i dezinfekciju, školskog pribora i opreme, odeće i obuće;
- Osigurati redovno i lakše ostvarivanje prava i usluga iz socijalne zaštite kroz ulaganje u edukaciju i informisanje o načinima za ostvarivanje ovih prava i usluga i hitnu procenu stanja socijalnih potreba svih ciljnih grupa nakon COVID-19 pandemije;
- Obezbediti sredstva za grantove koje bi organizacije civilnog društva mogle da iskoriste za realizaciju projekata sa ciljem pružanja brze i neposredne pomoći i podrške osetljivim grupama tokom i nakon COVID-19 pandemije.